تکمیلی

بستک ایرانیان چیست و چگونه پا گرفت؟

دوران اوج بستک در استان هرمزگان از روزگار صفویه با مرکزیت مذهبی آغاز شد و در زندیه به اقتدار سیاسی و حکومتی انجامید. رشد اقتصادی و تجاری در آغاز دوران قاجار، بر زایندگی فرهنگی این دیار تاثیری فراوان داشت و معماری بستک در بستر چنین جریان تاریخی و شرایط جغرافیایی و سیاسی، توانست فرصتی برای رشد و انسجام پیدا کند و معماران هوشمند این دیار نیز به نوعی در توسعه فرهنگی کرانه‌های خلیج‌فارس سهم بزرگی داشتند. به اعتقاد فراهانی، پژوهشگر و طراح ایرانی، سبک معماری بستکی در دل خود از تنوع شیوه‌ها برخوردار است و هریک از معماران بستکی هم سبک فردی و به اصطلاح امضای هنری خود را داشته‌اند که در این میان، چهار شاخه اصلی به وضوح قابل تفکیک است که یکی از این شیوه‌ها، سبک‌های محلی است. او توضیح می‌دهد: «این سبک، همزمان با تاثیرپذیری از شرایط مکانی، نگاهی باز و گسترده به همه شیوه‌های معماری ایرانی (پیش و پس از اسلام) دارد و در فرم ظاهری بناها و الگوهای بصری آنها می‌توان تنوع قابل توجهی از یافته‌های معماری ایران را به تناسب کاربری مشاهده کرد، مانند تنوع بی‌شمار قوس‌ها و مهم‌تر از همه قوس مشهور به قوس بستکی، که در دست معماران این منطقه، از تنوعی چشمگیر برخوردار شده و انواع آن را با مقیاس‌های گوناگون در اجزای مختلف بناها می‌توان دید. افزون بر این، انواع گنبدها در برکه‌ها و زیارت‌های مشایخ تا حیاط‌های مرکزی و نیمه مرکزی، نقوش تزئینی بسیار متنوع و شیشه‌های رنگی در برخی بناها مانند عمارت صولت و برخی خانه‌های بستکیه. اما ویژگی عمده این سبک، به فراخور شرایط محیطی و تاریخی منطقه، کیفیت التقاطی آن است و آن را می‌توان نمونه‌ای کمال یافته از سبک‌های التقاطی در معماری به‌شمار آورد.

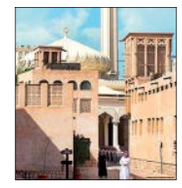

یک بستک و ۲ حال خوب و خراب

امارات متحده عربی و دبی، در محله بستکیه سرمایه‌گذاری قابل توجهی داشته و آن را پس از مرمت و ساماندهی کالبدی، به حیات جمعی شهر بازگردانده و از آن به عنوان یکی از جاذبه‌های گردشگری بهره می برد. بسیاری از خانه‌های تاریخی بستکیه، به کاربری‌هایی مانند رستوران، کافه، گالری، هتل و فروشگاه محصولات صنایع دستی و... تبدیل شده‌اند و گشت و گذار در بستکیه را برای گردشگران بسیار دلپذیر کرده‌اند.

این در حالی است که با وجود تلاش‌هایی که گاه از سوی برخی نهادهای شهری و انجمن‌های مردمی مانند انجمن خیریه بستک، انجمن حافظان میراث جهانگیریه و کمیته احیای معماری بستکی در هرمزگان انجام می‌پذیرد، همچنان به دلیل همکاری نکردن اداره میراث فرهنگی بستک و برخی ناهماهنگی‌ها میان گروه‌های دلسوز، اوضاع میراث معماری بستکی مطلوب نیست. گویا میراث معماری بستکی، در آن‌سوی خلیج فارس، اوضاع بهتری دارد.

عکس سمت راست نمای یک بنای تاریخی در بستک هرمزگان و سمت چپ تصویری از محله بستکیه دبی

بستکیه در دبی یکی از مقاصد گردشگری دنیاست؛ منطقه‌ای که یک کپی کامل از بستک در استان هرمزگان است

کپی برابر اصل نیست!

مریم اطیابی

ایران

احتمالا نام «بستک» به گوش‌تان خورده باشد؛ شهری در استان هرمزگان با قدمتی تاریخی و سیاسی. اما این همه آنچه از بستک می‌دانیم، نیست؛ سخن از بستک یعنی سخن از یک معماری منحصربه‌فرد؛ یک معماری جنوبی خاص و زیبا که پا را از زادگاهش فراتر گذاشته و تا برخی مناطق آن‌سوی آب‌های خلیج‌فارس رفته؛ رفته و نشسته در منطقه‌ای که حالا نامش بستکیه است؛ بستکیه دبی، با همان معماری زیبای ایرانی. جنوبی. حالِ بستکیه دبی و بستک ایران اما یکی نیست؛ حال یکی خوب است و یکی خراب. یکی با معماری‌اش کلی گردشگر و درآمد جذب می‌کند و دیگری رو به ویرانی است. یکی قدرش دانسته شده و حتی سند بومی بودن به نامش زده شده و دیگری بی‌قدر و منزلت رها شده درحالی که اصالت دارد و ریشه در فرهنگ و معماری چند هزارساله ایرانیان.

پنجشنبه‌های ایرانگردی

هر هفته یک گوشه از ایران زیبا

میراث بستک هرمزگان در حالی به‌حال خود رها شده که دبی با بازسازی بستکیه خود و تبدیل آن به منطقه گردشگری سالانه گردشگران زیادی را به خود جذب و درآمد ارزی هنگفتی را عاید می‌شود

بادگیر ایرانی، طراحی هندی

بستک از شهرستان‌های غربی استان هرمزگان، با پیشینه‌ای تاریخی، در قدیم محلی برای استراحت کاروان‌ها بوده که در منطقه‌ای کوهستانی قرار دارد و مردم آن به زبان اچمی با لهجه بستکی سخن می‌گویند، که از دسته زبان‌های پارسی جنوب غربی ایران است. برکه نماد اچمی‌ها و بادگیر خنکای نسیم معماری بستکی است. بستک بیش از هرچیز به معماری خاص آن معروف است؛ معماری‌ای التقاطی با ترکیبی از طراحی‌های هندی و بادگیرهای ایرانی. این سبک از معماری که مخصوص مناطق جنوبی ایران است را حالا به زیبایی تمام می‌توانید در شهر دبی، در محله بستکیه ببینید؛ محله‌ای که حدود ۱۳۰ سال پیش بستکی‌های ثروتمند ایرانی تبار مهاجر آن را بنا کردند؛ ایرانیانی که رفتند و معماری و هویت و فرهنگ خود را هم به آن‌سوی آب‌های خلیج‌فارس بردند. جایی در منطقه بردبی در خیابان فهیدی؛ محله‌ای قدیمی با خانه‌هایی تاریخی قدیمی، کوچه‌های باریک و بادگیرهای مرتفع که تزئینی نیستند و همچنان کارایی خود را برای خنک کردن منازل دارند.

حکومت دبی حالا این محله قدیمی را مرمت کرده، دستی به سر و روی آن کشیده و آن را به دهکده‌ای توریستی تبدیل کرده که سالانه گردشگران زیادی را به‌سوی خود از شرق و غرب عالم می‌کشاند.

مدینه الجمیرا؛ زیبای عربی ایرانی

دکتر فریدون فراهانی، معمار، پژوهشگر طراحی شهری و نویسنده چندین جلد کتاب درخصوص معماری قدیم و جدید و نقش هویت انسانی اجتماعی در این معماری‌هاست. تازه‌ترین تلاش فرهنگی او کتابی با موضوع بستک است؛ معماری بستکی که به عقیده او به‌واسطه ارتباط مردمانش با دریا و رابطه با فرهنگ‌های مختلف از جمله هندی‌ها در بستک به‌وجود آمده‌است.

فراهانی در دهه ۸۰ و به درخواست یک شرکت عربی که سفارش طراحی معماری ایرانی به فراهانی می‌دهد، به دبی سفر و دو سالی را در حاشیه جنوبی خلیج فارس زندگی کرد؛ اتفاقی که سبب توجه او به معماری خلیج‌فارس می‌شود که عصاره آن امروز کتابی درباره بستک است. او در این‌باره می‌گوید، زندگی من بین سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۸۷ در دبی گذشت؛ شهری که در فاصله کمتر از یک قرن، رشد بسیار سریع و حیرت‌آوری داشته و توانسته به بستری برای تحقق رویاپردازی‌ها و بلندپروازی‌های حاکمانش تبدیل شود؛ شهری که تجسم تمایل به توسعه در خاورمیانه است.

فراهانی به ما از منطقه‌ای می‌گوید به نام «مدینه الجمیرا»؛ مجموعه‌ای تفریحی و اقامتی که با فاصله بسیار نزدیک از هتل معروف برج‌العرب و خلیج‌فارس قرار گرفته و در امارات به آن ونیز خاورمیانه لقب داده‌اند؛ فضایی به‌شدت آراسته و جذاب، که آب و معماری را از ونیز وام گرفته و ترکیب کلاژگونه عناصر معماری و تزئینات در آن، هنر سرزمین‌های مختلف جهان اسلام را تداعی می‌کند.

این‌گونه به نظر می‌رسد که قرار است معماری مدینه الجمیرا با جلال و جبروت خود بیننده را متقاعد کند که دبی هم از افتخارات تمدن و هویت کهن شرق، سهم قابل توجهی دارد. اما نکته اینجاست که وقتی کشور نوپای امارات، هنوز با نام کهن خلیج‌فارس کنار نیامده و این حقیقت واضح تاریخی را انکار می‌کند، آیا می‌شود به این نمایش معمارانه و هرچند جذاب و خیره‌کننده اعتماد کرد؟ به‌ویژه این‌که در میان همه جذابیت‌های ظاهری مدینه‌الجمیرا، بادگیرهای آن، خاطره ایران را به‌وضوح تداعی می‌کنند و بسیاری از عناصر و اجزای الحاقی به بناها نیز گویی نوعی تقلید عامدانه از معماری جنوب ایران را به‌وضوح نشان می‌دهند. تصویری که آشکارا نشان برنامه‌ریزی هدفمندی برای از آن‌خودکردن نمادهای هویت ایرانی در معماری مدینه‌الجمیرا است.

وقتی که بستک به بستکیه می‌رود

پرس‌وجوها، طراح و پژوهشگر ایرانی را به «بستکیه» می‌برد؛ جایی که در دهه ۸۰ اغلب مسافران ایرانی دبی از آن بی‌خبر بودند، محله‌ای قدیمی در کنار خور دبی، که در میان شهری پرزرق‌وبرق و با ظاهری مدرن، یکباره رنگی از اصالت و هویت بر خط آسمان شهر می‌پاشید.

خانه‌هایی که به مانند شهرهای ساحلی آن‌سوی خلیج‌فارس در ایران، با حساب‌وکتاب کنار هم قرار گرفته بودند و از خرد و ذوق معماران حکایت می‌کردند با بادگیرهایی که هریک با دیگری تفاوت داشتند و با کمی دقت پیدا بود که نسخه اصل همان بادگیرهای تزئینی و نمایشی مدینه‌الجمیرا بودند.

فراهانی می‌گوید: «کروکی‌زدن و عکاسی‌های مداوم از این محله، به زندگی من در دبی، با آن گرمای نفسگیرش، معنای دیگری بخشید و پرس‌وجو از آشنایان ایرانی در امارات، مرا با آغاز حکایت این محله آشنا کرد. داستان آشنای هجرت و این‌بار هجرت جمعی از بازرگانان ایرانی در سال ۱۸۹۰ از شهر بستک در جنوب ایران که به ساختن این محله در دبی انجامید. جایی که در آن‌زمان واحه‌ای بی‌آب‌وعلف و خالی از مظاهر معماری و شهرسازی بود. جست‌وجو در میان منابع مکتوب، از نبود مطالب تخصصی درباره معماری این محله حکایت داشت. همان‌جا بود که فکر پژوهش بر این بخش غریب‌افتاده معماری ایرانی، در ذهن من جان گرفت؛ تا جایی که مرا دو سال بعد به ایران کشاند و سرانجام در سال ۱۳۸۹ طرح پژوهشی با عنوان «شناخت معماری بستک و بررسی تاثیر آن بر محله بستکیه دبی» زیر نظر پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات و در پژوهشکده هنرهای سنتی اسلامی اصفهان به تصویب رسید.»

راهی به نسخه اصلی از نسخه بدل

نسخه بدل و نمایشی بادگیرها و اجزای معماری و تزئینات در مدینه‌الجمیرا دکتر فراهانی را به نسخه اصل در بستکیه راهنمایی کرد و بستکیه، نشانی ولایت اجدادی صاحبان خانه‌ها را به او داد: «بستک در جنوب ایران، جایی که تا آن‌زمان، هرگز ندیده بودم، اما در مسیر این پژوهش، روزبه‌روز با آن بیشتر و بیشتر آشنا شدم. این طرح پژوهشی، با تمرکز بر مطالعه آثار معماران بستکی، در دو محدوده مکانی منطقه بستک در ایران و بستکیه دبی، پس از چندسال کار مداوم و رفت‌وآمدهای پیاپی به بستک و دبی و البته با همکاری برخی از مسؤولان دلسوز، مردم و فرهیختگان منطقه بستک، سرانجام در خرداد ۱۳۹۳ به انجام رسید. ولی ماجرا با دفاع طرح پژوهشی به پایان نرسید و در سفرها و دیدارهای بعدی من از بستک و مناطق پیرامون آن، هدف مهم‌تری پیش‌رو قرار گرفت: تعریف معماری بستکی، به‌عنوان سبکی متمایز و تاثیرگذار در سراسر خلیج‌فارس. راهی که به‌مراتب دشوارتر بود و از سال ۹۳ تا امروز ادامه داشته و در قالب کتابی به نام معماری بستکی، سبکی فراتر از خاستگاه آماده انتشار است.»

بستکی که تکثیر شد

آن‌طور که فراهانی در نسخه‌های پژوهشی و مطالعاتی خود آورده: «منطقه بستک که در گذشته آن را «جهانگیره» هم می‌نامیدند، در فاصله‌ای نزدیک به بندرلنگه، از دوران صفویه تا سال‌های پایانی سده نوزدهم میلادی، نقش مهمی در کرانه‌های خلیج‌فارس یافت و اهمیت فرهنگی و بازرگانی آن نوعی نقش مرکزی برای این شهر ایجاد کرد. دوران زندیه، خلاقیت معماران این دیار هم، به آنان در مناطق پیرامون اعتبار و شهرتی بخشید و هنرشان را در گستره فرهنگی خلیج‌فارس، متمایز کرد. معماران این منطقه، شیوه معماری خود را فراتر از این شهر، تا بندرلنگه و مناطق در کرانه‌های شمالی و جنوبی و جزایر خلیج‌فارس گسترش دادند و در هر منطقه، بناهای متعددی را به یادگار گذاشتند. به استناد استدلال‌ها و یافته‌های این کتاب، همه این آثار معماری را می‌توان زیرمجموعه سبکی واحد به نام معماری بستکی دانست، شیوه‌ای در معماری ایرانی که خود، زیرمجموعه‌ای از میراث فرهنگی جنوب و کرانه‌های خلیج‌فارس به‌شمار می‌رود و به دلیل نفوذ و گسترش آن در کرانه‌های جنوبی خلیج‌فارس توسط معماران بومی بستک، از اهمیت قابل توجهی برخوردار است. می‌گویند آوازه معماری بستک افزون بر دبی به هند هم رسیده، هرچند فراهانی معتقد است اسنادی وجود ندارد اما محله بستکی‌ها در بمبئی وجود دارد؛ اما به گفته او بعید هم نیست و اگر وجود داشته باشد غلظت معماری هندی در آن بیشتر خواهد بود. درواقع با وجود ویرانی بسیاری از آثار ارزشمند معماری بستکی، بررسی بناهای به جا مانده و تصاویر و مستندات بناهای ویران شده، ساختارهای فکری و اصول هنری مدون و منسجمی را در اندیشه و هنر معماران بستکی ثابت می‌کند. اصولی که می‌تواند به عنوان سبکی متمایز در معماری ایرانی و بخش مهمی از هویت معمارانه در خلیج فارس شناخته شود. سبکی که در سال‌های متوالی و در نتیجه تجربیات همه معماران منطقه بستک پدید آمده و به دلیل فعالیت گسترده آنان، از سده نوزدهم به بعد در کرانه‌های خلیج فارس فراگیر شده‌است.

طراح: بیژن گورانی

جدول شماره ۵۶۹۸

جدول عادی

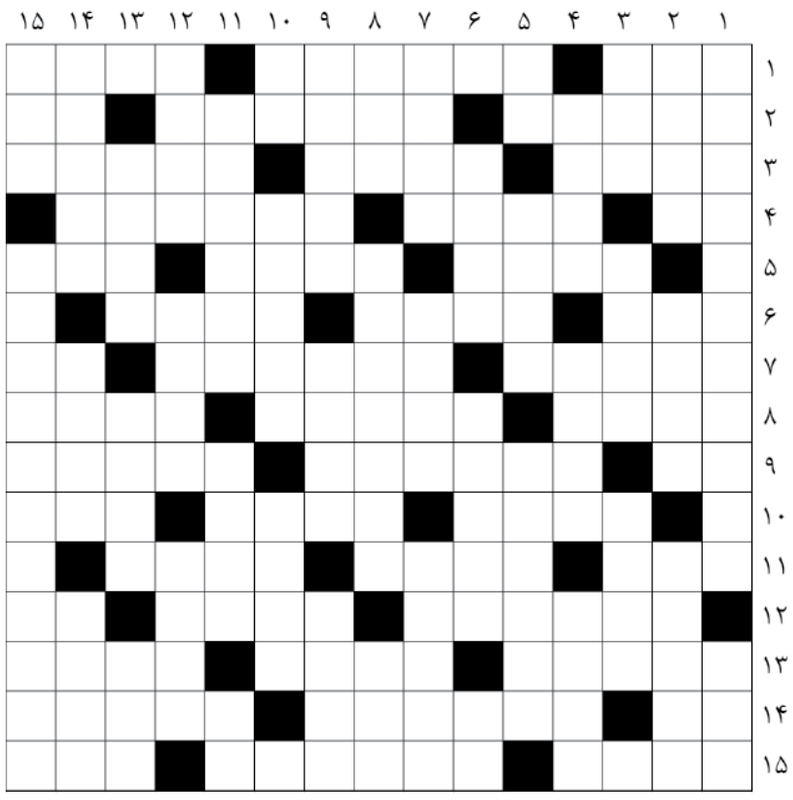

افقی: ۱) طلای قالبی- کنایه از مهارت و قدرت است- شب پیش‌رو ۲) گیاهی برای درمان سرفه و گلودرد- الکل سفید- پهلوان ۳) برای این‌که- جلو افتادن- کارتن بازنشده ۴) سد خوزستان- توتیا- خیر و خوبی دیگران را می‌خواهد ۵) رسم و سنت- خشک- فرومایه ۶) تیز نیست- نام پدر ابراهیم نبی(ع)- ماده آرایشی مژه‌ها ۷) خلأ- عنصری که برخی از خواص فلزات و غیرفلزات را دارد- فرورفته ۸) سریع‌ترین حیوان- صندلی دندانپزشکی- میانه ۹) طرف- تلاش کردن- یون منفی ۱۰) نیروبخش- کام- پول قدیمی ۱۱) قدرت مالی- روئیدن- کثیف و نامرتب ۱۲) شاه پیشدادی- انبازان- کتف ۱۳) ندادهنده- نام خداوند در دین یهود- پنهان شدن برای حمله ناگهانی ۱۴) دشمن سرسخت- اتاقکی برای نگهداری وسایل اضافی- مسابقه پایانی ۱۵) فوری- قدرت و توانایی- حلق.

عمودی: ۱) داستان معروف آنتوان دوسنت اگزوپری- ترش و شیرین ۲) کشمش درشت و سیاه- فرشته شب اول قبر- مرغ آتش ۳) سلطان جنگل- ویرایش- مفهوم ۴) اسکلت فلزی اصلی ماشین- یار عذرا- خداحافظی ۵) پول ژاپن- ضرباهنگ- معادل فارسی پازل ۶) خواهش- زن نازا- آش ۷) واحد شمارش پارچه- حق حساب- پادزهر ۸) میخ در گویش عرب- سرمای سخت زمستانی- شهر بی‌قانون ۹) چراغ نفت‌سوز قدیمی- نوعی اجاق برقی- از سبزی‌های خوراکی ۱۰) N- گل ولایی که رودها همراه خود می‌برند- جرأت ۱۱) نشان ویژه نظامی- سازمان کشورهای صادرکننده نفت- عظمت ۱۲) کندزبان- محل تهیه و فروش لباس- رنگی برای قالی ۱۳) عاشق- دیسک فشرده- دچارگیجی موقت ۱۴) مذهب بومی ژاپن- ضخیم- پندار ۱۵) راهنمای جاده- بازیگر خانم مجموعه تلویزیونی افسانه هزارپایان.

جدول ویژه

افقی: ۱) ژرف- لوس و ننر- زندگی اجتماعی در جهت رشد و ترقی ۲) قاضی- زهرابه- فلز سرخ ۳) نمایش با ساز و آواز- غذای قبل ظهر- شهری در مشرق آلمان ۴) بله انگلیسی- نوعی نان تنوری- سردار سپاه ابن‌زیاد در کربلا ۵) فرمانده گله گرگ‌ها- منبر خطابه- روکار ساختمان ۶) مادربزرگ- باز شیمیایی- معروف ۷) پیش درآمد- سخن بی‌معنی- پرنده‌ای شناگر ۸) همسایه یمن- نام دو تن از پادشاهان اسکاتلند بود- آماده ۹) هواپیمای سریع- سهل‌انگار- دارایی‌ها ۱۰) بسیار مرغوب- هم‌رزم گاندی- عملی در وضو ۱۱) غله برافشان- گیاهی از خانواده آفتابگردان- گاوآهن ۱۲) شهر شطرنج روسیه- چشم- دوتا نون ۱۳) با شدت و فوریت- اصطکاک- مبتلا به بیماری پیسی ۱۴) بله آلمانی- کشوری میان فرانسه و اسپانیا- ترسانیده شده ۱۵) از اجزای آجیل- شهرستانی در آذربایجان‌شرقی- مدح.

عمودی: ۱) رمانی از کنستانتین ویرژیل گئورگیو، نویسنده اهل رومانی- مهمان ۲) عقب مانده- عذاب- دوستان ۳) جای خوش‌گذرانی- هدیه دادن- استانی در سوریه ۴) فیلسوف انگلیسی قرن بیستم- محل پیدایش چیزی- کشیك ۵) کافی- هزینه زندگی همسر و فرزندان- نخستین رئیس جمهور روسیه ۶) متراکم و فشرده- مداخله کردن- قریه ۷) دشنامگو- از پیامبران الهی- بی‌صدا ۸) گوارا باد- پرنده‌ای با منقار خمیده- هنر فرنگی ۹) نوعی نوشیدنی میوه‌ای- قسمت نرم گوشت- واحد پول کانادا ۱۰) معاون هیتلر- فرکانس- امپراطوری آلمان ۱۱) صندوق بین‌المللی برای کمك به کودکان- مشتاق- باب روز ۱۲) ورزش توپ و راکت- تمام‌کننده- افسار ۱۳) مفهوم- حماسه‌سرای یونانی- برانگیختن ۱۴) پی در پی- سنجش- امپراطور دیوانه روم ۱۵) کرکس- از چهره‌های ماندگار موسیقی سنتی ایران.

حل جدول عادی شماره ۵۶۹۷

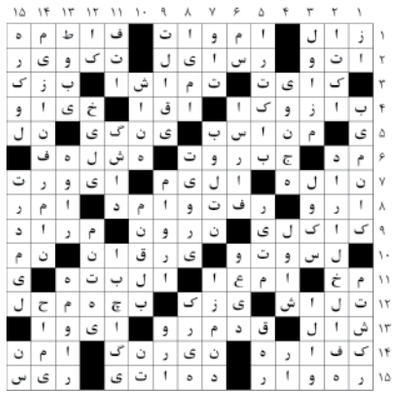
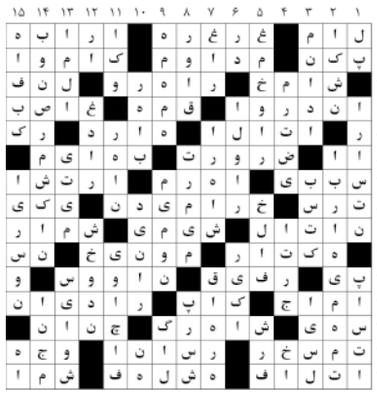
حل جدول ویژه شماره ۵۶۹۷